

Muz., 2023(64): 163-169
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 08.2023
data recenzji – 09.2023
data akceptacji – 09.2023
DOI: 10.5604/01.3001.0053.9528

„BIULETYN INFORMACYJNY ZARZĄDU MUZEÓW I OCHRONY ZABYTKÓW”, 1955–1987

THE *BIULETYN INFORMACYJNY ZARZĄDU
MUZEÓW I OCHRONY ZABYTKÓW* BULLETIN,
1955–1987

Michał Niezabitowski

Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej
Muzeum Krakowa
ORCID 0000-0003-2340-0018

Abstract: In 1955–1987, the Directorate of Museums and Monument Preservation (until 1959: Central Directorate of Museums and Monument Preservation), a structural unit of the Ministry of Culture and Art, published *Biuletyn Informacyjny*, a bulletin dedicated to documenting the activity of museums in Poland. In 1955–1959, it was called *Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków*, while in 1959–1987, it was published under the name *Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków*. It was published as a bimonthly or a quarterly with a limited circulation (400–600 copies), and was delivered to museums. The following served as its subsequent Editors-in-Chief: Mieczysław Ptaśnik (until 1972), Stanisław Brzostowski (until 1976), and Franciszek Midura (until 1987). The core content of the publication covered

short factual information reporting on definite achievements of particular museums or Minister's initiatives, as well as longer papers authored in their majority by the Editorial Staff and museum curators who submitted their materials. Informative texts were included in the sections whose names altered. The most important of them were as follows: I. 'Research and Academic Discoveries', II. 'Publications', III. 'Exhibitions', IV. 'New Acquisitions', V. 'Educational Actions', VI. 'Conservation Works', VII. 'Foreign Cooperation', VIII. 'Foreign Museums', IX. 'Conferences', X. 'Communiqués', XI. 'Papers'. Despite bearing features of a journal published under the ideological and political control of the Communist regime, the *Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków* bulletin essentially constitutes a reliable source for the history of Polish museology in 1955–1987.

Keywords: *Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków*, journal, Kazimierz Malinowski, Mieczysław Ptaśnik, Stanisław Brzostowski, museums, museology, Editorial Staff, Directorate of Museums and Monument Preservation.

Uwagi wstępne

Celem niniejszego tekstu jest dokonanie oceny wartości i przydatności tytułowego „Biuletynu Informacyjnego” dla badań z zakresu muzeologii, w tym szczególnie historii muzealnictwa w PRL-u. Czasopismo to zasługuje na uwagę nie tylko jako źródło do dziejów muzealnictwa, które wykorzystane jest w niewielkim stopniu. Zawartość pisma stanowi lustro swoich czasów, w którym można odnaleźć drogowskazy dla głównych nurtów działalności muzeów w PRL-u. „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” (do czerwca 1959 r. „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”) to niskonakładowy, wydawany techniką powielania maszynopisu periodyk, który wychodził zamiennie jako miesięcznik, dwumiesięcznik oraz kwartalnik. Zasadniczo nie zawiera artykułów wyrozumowanych, a ułożone chronologicznie i rzetelnie podane informacje dotyczą działalności muzeów w latach 1955–1987.

Geneza powstania „Biuletynu Informacyjnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”

Trudno przedstawić zakres tematyczny i chronologiczny oraz zespół redakcyjny „Biuletynu Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” (BZMiOZ) bez krótkiego usytuowania w powojennych dziejach Polski jego wydawcy, czyli Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w Polsce (ZMiOZ). Zarząd ten był istotnym elementem prowadzenia polityki kulturalnej w PRL-u, komórką organizacyjną w strukturze Ministerstwa Kultury i Sztuki (MKiS). Pod taką nazwą, wypełniając zadania koordynowania polityki w zakresie ochrony zabytków oraz działalności muzealnej, funkcjonował w latach 1954–1987.

ZMiOZ był kontynuatorem dwóch agend, które od 1945 r. zadania te realizowały pod innymi, choć zbliżonymi nazwami – Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków (1945–1954¹, dyrektor Stanisław Lorentz [1899–1991]) oraz Centralny Zarząd Muzeów (1951–1959, od 1954 r. Centralny Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków)². W 1954 r. stanowisko dyrektora tej ministerialnej agencji powierzono Kazimierzowi Malinowskiemu (1907–1977)³. Odtąd następowała długa, praktycznie ciągnąca się niemal do transformacji ustrojowej, stabilizacja organizacyjna działalności MKiS wobec muzeów. Centralny Zarząd, zmieniając jeszcze raz nazwę w 1959 r. na Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, działał do 14 grudnia 1987 r., kiedy przekształcono go w Departament Ochrony Dóbr Kultury, Muzeów i Plastyki MKiS. Na koniec warto dodać, że to właśnie Kazimierz Malinowski już w 1954 r. zaproponował powołanie do życia „Biuletynu Informacyjnego Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w Polsce”. W następnym roku pomysł ten został wcielony w życie.

Informacje ogólne o czasopiśmie

Przedstawienie czasopisma rozpocznijmy od informacji o charakterze ogólnym. „Biuletyn” ukazywał się pod dwoma nazwami. Od sierpnia 1955 do czerwca 1959 r. pismo nosiło tytuł „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” (BZMiOZ). W okresie tym ukazały się 23 numery. Od lipca 1959 r. do grudnia 1987 r. pismo miało tytuł „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”

(BZMiOZ). W tym okresie opublikowano 144 numery, łącznie zatem wydano 167 regularnych numerów czasopisma oraz jeden tom (nienumerowany) specjalny – poświęcony publikacji przepisów dotyczących ochrony zabytków i konserwacji⁴. Pierwotny zamysł zakładał miesięczny cykl wydawniczy, co wprost stwierdzono we wstępie (od redakcji) do numeru 1⁵. Od numeru 6 nastąpiła zmiana. Skromny zespół redakcyjny „Biuletynu” nie mógł podjąć utrzymania miesięcznego charakteru wydawnictwa. Od wspomnianego numeru 6 do 87⁶ pismo było dwumiesięcznikiem. Każdy numer wydawano w jednym tomie, z wyjątkiem numerów 60 i 61 oraz 77 i 78, które opublikowano w jednym tomie wspólnym dla obu numerów. Numery 88 i 89 łamały tę zasadę, obejmując interwały trzymiesięczne, charakterystyczne dla kwartalnika. Od tego czasu charakter „Biuletynu” był zmienny (miesięczny, dwumiesięczny, kwartalny, a nawet czteromiesięczny). Od numeru 122 nastąpiła stabilizacja i kolejne numery, aż do ostatniego (167), ukazywały się co kwartał.

Format BZMiOZ od powstania do końca istnienia był taki sam. Numery od 1 do 80 drukowano techniką maszynopisu powielanego w formacie A4 oraz zszywano drutem, a od numeru 81 – tą samą techniką, ale z oprawą klejoną. Pismo co do zasady nie było ilustrowane, a jedyny akcent graficzny stanowiła okładka, której projekt zmienił się dwa razy. Pierwsze dwa numery (sierpień 1955 i październik 1955), które należy traktować pilotażowo, praktycznie nie były oprawione. Jednak już numer 3 ukazał się w rozpoznawalnej i charakterystycznej szacie graficznej i jasnokremowej okładce (rys. 1). Numery 3–23 wychodziły pt. „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”, z zaznaczeniem adresu: Warszawa Senatorska 13/15. Numery 24–80 ukazywały się pt. „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” pod adresem Warszawa Krakowskie Przedmieście 15. Zmiana tego adresu pokrywała się ze zmianą nazwy zarządu, z czego najwyraźniej wynika, że wraz z pozbyciem się przymiotnika „centralny” zarząd przeniósł się na Krakowskie Przedmieście.

Od numeru 81 zmieniono szatę graficzną⁷. Nowa okładka zaprojektowana została w kolorze brązowo-bordowym. W tej wersji graficznej pismo ukazywało się do ostatniego numeru. Biuletyn był wydawnictwem niskonakładowym. Początkowo (lata 50. i 60.) wychodził w nakładzie 400 egzemplarzy. Od końca lat 70. nakład podniesiono do 600 egzemplarzy.

Założenia programowe oraz profil czasopisma

Powstanie „Biuletynu” zainicjował, jak wspominałem, Kazimierz Malinowski. Ponieważ został on powołany na stanowisko dyrektora Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w 1954 r., a już w sierpniu 1955 r. ukazał się pierwszy numer czasopisma, trzeba uznać, że była to inicjatywa dla niego ważna. Wstęp do tego numeru, zapewne napisany przez Malinowskiego, wyjaśnia nam okoliczności powstania BZMiOZ. W pierwszym akapicie czytamy, że *Pierwszy numer Biuletynu Informacyjnego, który oddajemy do rąk odbiorców powstał na życzenie aktywu terenowego. Krajowa konferencja w Warszawie (sic!) w dniach 6 i 7 listopada 1954 r., w sprawie pracy społeczno-oświatowej muzeów – w podjętych uchwałach zobowiązała Centralny Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków do publikowania materiałów informacyjnych dla jak najszerszej wymiany doświadczeń*⁸.

„Aktyw terenowy” i wypełnianie jego „ludowej” woli to charakterystyczne frazy narracyjne tamtego czasu, usprawiedliwiające w ramach paradygmatu „dyktatury proletariatu” działania władz zwierzchnich. W warunkach ustrojowych PRL-u nie istniało realne zobowiązanie urzędów centralnych do czegokolwiek. Trzeba raczej uznać, że zapis ten to próba dyplomatycznych zdolności Kazimierza Malinowskiego. Właściwą intencją tego przedsięwzięcia odczytujemy poniżej, gdzie wprost zapisano, że „Biuletyn” *ma mieć charakter informacyjny, kronikarski, rejestrujący wydarzenia na naszym terenie. (...) Brak takiego informowania powodował, że pracownicy pionu muzealnego, a także i konserwatorskiego, byli odizolowani od doświadczeń innych ośrodków i skazani na prowadzenie prac i poszukiwań w wąskim kręgu swego środowiska. (...) Tymczasem wymiana doświadczeń, nowych form pracy, może dać poważne impulsy do wzbogacenia praktyki zarówno na polu pracy naukowej, wystawienniczej jak i oświatowej i konserwatorskiej*⁹.

Trudno nie pochylić się z uznaniem nad tak opisaną charakterystyką zamierzeń związanych z powstającym pismem. Z perspektywy współczesnej, nacechowanej prymarną rolą informacji w „społeczeństwie informacyjnym”, myśl Kazimierza Malinowskiego, urzeczywistniona 70 lat temu, ma wręcz charakter wizjonerski. O społecznym kapitale wiedzy i otwartym dostępie do zasobów informacyjnych nikt przecież w tamtych czasach ani nie mówił, ani nie marzył. Lata 50. w Polsce naznaczone były powszechnie obecnością propagandy, która miała kształtować każdą dziedzinę życia społecznego. „Biuletyn”, choć występują w nim treści nacechowane ideologicznie, jest zasobem informacji, wolnych od propagandy, w których dzisiaj możemy odnaleźć walory rozwojowe.

Jak wspominałem, „Biuletyn” miał ukazywać się „przynajmniej raz w miesiącu”, co okazało się nierealne. Co do zasady zrezygnowano z publikowania w czasopiśmie artykułów naukowych, koncepcyjnych, recenzyjnych itp. Wyprzedzając dalszą charakterystykę programową pisma, trzeba stwierdzić, że pomimo pewnych zmian oraz wyjątków jego profil pozostał wierny pierwotnym założeniom.

W pierwszych 10 numerach ukształtowała się następująca struktura – działy: I. „Badania i odkrycia naukowe”, II. „Wydawnictwa”, III. „Wystawy”, IV. „Nowe nabytki”, V. „Akcje oświatowe”, VI. „Prace konserwatorskie”, VII. „Współpraca z zagranicą”, VIII. „Muzea zagraniczne”, IX. „Konferencje”, X. „Komunikaty”, XI. „Artykuły”. Ten ostatni dział zawiera najbardziej wartościowe treści. Choć „Artykuły” nie posiadały charakteru naukowego, a raczej dokumentacyjno-relacyjny, omówię je osobno poniżej. Redakcja, co do zasady, nie zamieszczała wstępu. Ukazał się tylko wstęp do numerów 1 oraz 150 (numer jubileuszowy; autorstwa Franciszka Midury). Schemat ten z czasem ulegał zmianom. Przedstawię je w porządku chronologicznym, pomijając te, które miały charakter drobnych korekt.

Pierwsza zmiana w wypracowanym schemacie nastąpiła w numerze 9¹⁰, który otworzył nekrolog Leonarda Podhorskiego-Okołowa (1891–1957), dyrektora Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, zawierający biografię zmarłego. Ukazujące się od tego numeru okazjonalnie nekrologi stały się dodatkowym elementem treści „Biuletynu”, pokazując, że pismo to może stanowić dobre źródło dla biografistyki muzealniczej. „Wspomnienia pośmiertne” od numeru 124 pojawiły się jako odrębny dział.

Od numeru 14 umieszczano spis treści, co znacząco ułatwiło czytelnikowi korzystanie z „Biuletynu”. Od numeru 29 pojawił się nowy dział w stałym układzie pisma, pt. „Prasa o muzeach i zabytkach” (XI). Kolejny nowy dział, wprowadzony do numeru 41, „Muzea – uniwersytetami kultury” (V) zawierał informacje na temat przebiegu tak nazwanej sztabarowej akcji MKiS. W numerze 55 pojawiło się, jako dodatkowy element czasopisma, „Resume” umieszczane na końcu każdego tomu.

W łączonym numerze 60/61 liczba działów pisma wzrosła do XIV, poprzez dodanie kolejnego, pt. „Rok Zabytków i Muzeów Techniki” (VII). Dział ten był odtąd tematycznie zmienny. W numerze 63 zatytułowany został „Rok Muzealnictwa Morskiego i Rok Zabytków Architektury Drewnianej”, a w numerze 75 – „Rok Muzeów Przykładowych”¹¹ (dział ten zniknął począwszy od numeru 82).

Kolejne powiększenie liczby działów nastąpiło w numerze 65. Nowy dział (XII) nazwany został „Z działalności zespołów konsultacyjnych”.

W numerze 82 pojawił się dział „XXV lecie PRL” (VII). W numerze 86 redakcja zrezygnowała z istniejącego od numeru 29 działu „Prasa o muzeach i zabytkach”, umieszczając za to mocno propagandowo nacechowany dział „100-na rocznica urodzin Lenina”. W kolejnym numerze notujemy kolejną selekcję, zniknął bowiem istniejący od numeru 1 dział „Muzea Zagraniczne”. W numerze 92 usunięto co do zasady okazjonalne działy dedykowane „XXV leciu PRL” oraz „100-nej rocznicy urodzin Lenina”. W tym miejscu pojawił się – także mający charakter okazjonalny – dział „Obchody 500 lecia urodzin Mikołaja Kopernika” (VI). Funkcjonował on do numeru 109. W numerze tym zabrakło, po raz pierwszy od początku wydawania pisma, działu „Prace konserwatorskie”. Ten potrzebny dział wrócił na łamy „Biuletynu” po krótkiej przerwie, ale do końca istnienia pisma problematykę konserwatorską poruszano nieregularnie. Od numeru 123 pojawił się nowy dział, zdecydowanie uzasadniony, „Kolekcje” (V); w kolejnych numerach zasadniczo obecny, choć jednostkowo pomijany (np. w numerach 133 lub 140). Na przełomie lat 70. i 80. pismo weszło w okres widocznie schyłkowy. W układzie czasopisma zmieniało się już niewiele, a jeżeli, to raczej sporadycznie. Przedstawiona powyżej struktura pisma nie była już rozszerzana. Do poszczególnych działów (z wyjątkiem „Artykułów”) przypisywano krótkie, jedno-, dwu-, rzadziej trzyakapitowe, rzeczowe teksty informacyjne, pozbawione co do zasady elementu krytyki merytorycznej lub komentarzy.

Ogromną liczbę informacji, które zawiera każdy numer, trudno omówić w sposób syntetyczny. Czytając akapit po akapicie, czytelnik ma czasem wrażenie, że porusza się po zbiorze ułożonym chaotycznie, uporządkowanym jedynie pod kątem wymienionych wcześniej działów pisma. W praktyce, przeprowadzając kwerendę na dany temat, trzeba przeglądać numer po numerze. Metafora *silva rerum* ma tu swoje zastosowanie, tym bardziej że skoro o lesie mowa, to stosownie do grzybobrania można znaleźć w najmniej spodziewanym miejscu pożądaną informację. Oczywiście w tym gąszczu dominowały większe miasta (Kraków, Warszawa, Wrocław, Poznań), ale z uznaniem trzeba zauważyć, że redakcja dążyła starać, aby w „Biuletynie” reprezentowana była cała muzealna Polska w swej geograficznej i rodzajowej rozpiętości. Pomiędzy drobnymi wzmiankami znajdowały się wypracowane materiały statystyczne o niezwykłej wartości

dla badacza historii polskich muzeów. I tak np. w numerze 36 mamy wartościowy spis wszystkich polskich muzeów według stanu na 1 maja 1961 r.¹² W numerze 39 widzimy wykaz pracowników biur wojewódzkich i miejskich konserwatorów zabytków¹³. W numerze 125 pojawił się wykaz muzeów podległych ministrowi kultury i sztuki¹⁴, a w 126 – wykaz konserwatorów, członków Związku Polskich Artystów Plastyków¹⁵. W numerze 157 umieszczono wykaz rzeczoznawców w zakresie konserwacji zabytków ruchomych¹⁶.

Osobno omówić trzeba dział „Artykuły”. Wyróżnić można cztery rodzaje tekstów w nim publikowanych: 1) rozbudowane teksty informacyjne, tym (obok rozmiaru) różniące się od informacji zamieszczanych w pozostałych działach, że ukazywały się pod nazwiskiem ich autorek i autorów¹⁷; 2) teksty problemowe skupiające się na konkretnym – zazwyczaj operacyjnym – elemencie działalności muzealniczej¹⁸; 3) teksty zamawiane u autorów spoza grona redakcyjnego, często u współczesnych liderów polskiego muzealnictwa, poświęcone konkretnemu muzeum czy też kolekcji¹⁹; 4) noty recenzyjne, czyli rozbudowane informacje o nowości wydawniczej lub wystawienniczej²⁰. Tak jak wspominałem, rzadko, ale zdarzały się artykuły o charakterze naukowym²¹.

Artykuły opublikowane w „Biuletynie” do numeru 125 mają bibliografię wydrukowaną w numerach 45, 59 oraz 126.

Omówienie kilkuset artykułów zawartych w piśmie, posiadających różną wartość i aktualność, nie jest możliwe w ramach niniejszej pracy. Mogę jedynie podjąć próbę wskazania niektórych artykułów, które dobrze charakteryzują profil „Biuletynu”. Są to zatem – po pierwsze – teksty, które podkreślają istotne wątki polityki kulturalnej wobec muzeów prowadzonej przez MKiS. Po drugie, to artykuły, które trzeba uznać za interesujące z punktu widzenia ówczesnej rzeczywistości politycznej. Po trzecie, to teksty pokazujące z perspektywy lat najważniejsze wątki ówczesnej dyskusji dotyczącej zawsze aktualnych kierunków rozwoju muzeów.

Na uwagę zasługuje zatem artykuł Tadeusza Banasika z 1958 r., poświęcony konferencji muzealniczej w Brukseli²². Wymieniam go, bo jest to pierwszy, a jednocześnie w skali całego pisma rzadki przykład tekstu nawiązującego (w realiach „żelaznej kurtyny”) dialog z muzealnictwem zachodnim. Z tego samego powodu na jeszcze większą uwagę zasługuje tekst Andrzeja Szpakowskiego, poświęcony muzealnictwu amerykańskiemu²³. Dużo częściej pojawiały się artykuły dedykowane muzealnictwu radzieckiemu. Podlane są one wyrazistym sosem propagandowym, ale właśnie badaczowi dziejów propagandy „Biuletyn” dostarcza wielu ciekawych wzmianek²⁴.

Wspomniany już Banasik w numerze 19 poświęcił tekst problematyce audioprzewodników, dziś znajomej, ale w 1958 r. brzmiącej futurystycznie²⁵. Trzeba w moim przekonaniu zauważyć, że ten tekst wyznacza horyzonty praktyk muzealniczych.

Trudno nie zatrzymać się nad tekstami Kazimierza Malinowskiego, który jako dyrektor ZMiOZ oraz „ojciec chrzestny” „Biuletynu” nadzwyczaj rzadko do niego pisywał. W numerze 32 pojawił się jego syntetyczny artykuł poświęcony szerokiej perspektywie działalności muzeów i ochrony zabytków w Polsce w 1959 r.²⁶ W numerze 38 Malinowski zamieścił syntetyczny przegląd działalności muzealniczej w 1960 r.²⁷ Już jednak analogiczny tekst, podsumowujący rok 1961, opublikowany w numerze 40, napisał Mieczysław Ptaśnik²⁸. W kolejnych numerach, nie zawsze regularnie, przegląd rocznej działalności muzeów wychodził spod pióra Barbary Radłowskiej.

Wypada także spojrzeć na artykuł Stanisława Brzostowskiego, poświęcony muzeum jako uniwersytetom kultury. Jest to tekst

o tyle ważny, że akcja pod tą nazwą przez blisko dwie dekady miała charakter sztandarowej inicjatywy MKiS²⁹.

Trzeba przyznać, że redakcja „Biuletynu” poświęcała wiele uwagi muzealnictwu regionalnemu. W numerze 63 ciekawy artykuł, dedykowany muzeum pod zarządem Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, napisał Stanisław Brzostowski³⁰. W numerze łączonym 77/78 tekst odnoszący się do muzeów przykładowych opublikował Stanisław Orysiak³¹. Ten sam autor w numerze 79 zajął się problematyką Regionalnych Izb Pamiątek³², a w numerze 97 – rozległą tematyką muzealnictwa regionalnego³³.

Z okazji XXV-lecia PRL w numerze 84 ukazał się przekrojowy i wieloautorski artykuł poświęcony muzealnictwu w Polsce Ludowej³⁴.

Nad wyraz wartościowe artykuły znalazły się w numerze 87. Mieczysław Ptaśnik poświęcił tekst ochronie zabytków na Ziemiach Zachodnich i Północnych, a Stanisław Orysiak omówił problematykę występujących tam muzeów. To jedno z pierwszych ogólnych spojrzeń na trudny problem zasobów dziedzictwa na tzw. Ziemiach Odzyskanych, przy czym uwagę zwraca to, że autorzy tekstów zrezygnowali z tego propagandowo nacechowanego zwrotu, a użyli nazwy, którą w naukach historycznych uzgodniono dopiero po transformacji ustrojowej.

Charakterystyka zespołu redakcyjnego

Redakcję „Biuletynu” od pierwszego do ostatniego numeru tworzyli pracowniczki i pracownicy ZMiOZ. Przez pierwsze 45 numerów redakcja pracowała kolegiąlnie w niezmiennym trzyosobowym składzie: Tadeusz Banasik, Stanisław Brzostowski oraz Mieczysław Ptaśnik (1927–2014), wymienieni pierwszy raz na tylnej stronie okładki numeru 5³⁵. W numerze 46 zasada kolegiąlności została zmieniona na hierarchiczną, bowiem Mieczysław Ptaśnik przyjął funkcję redaktora naczelnego „Biuletynu”³⁶. Zmiana ta zapewne wiązała się z tym, że od 1962 r. Mieczysław Ptaśnik przejął po Kazimierzu Malinowskim stanowisko dyrektora ZMiOZ. Od numeru 53³⁷ skład redakcji powiększył się o Krystynę Rosnowską, która jednak wskazywana była w zespole tylko do numeru 59³⁸. Aż do numeru 75 redakcja pracowała w początkowym składzie trzyosobowym. Poważna zmiana nastąpiła od numeru 76. Zamiast pracującego od początku w zespole Tadeusza Banasika pojawiły się dwie nowe postaci, które do końca związane były z „Biuletynem”, a wcześniej wielokrotnie występowały jako autorzy artykułów, mianowicie Barbara Radłowska (objęła funkcję sekretarza redakcji) i Stanisław Orysiak³⁹. Od numeru 81 do zespołu, jako redaktor techniczny, dołączył Włodzimierz Żurawski⁴⁰. Mieczysław Ptaśnik był redaktorem naczelnym do numeru 98 włącznie⁴¹, po czym odszedł z ZMiOZ do pracy w Instytucie Wzornictwa Przemysłowego⁴². Od numeru 99⁴³ redaktorem naczelnym został Stanisław Brzostowski (1922–1979), pełniący od 1968 r. funkcję zastępcy dyrektora ZMiOZ, a skład redakcji powiększył się o Alicję Nawrot. Tę ostatnią już jednak w numerze 101 zastąpiła Krystyna Andruszkiewicz⁴⁴. Od kolejnego numeru, 124, ze składu redakcji, a zatem także z funkcji redaktora naczelnego zrezygnował Stanisław Brzostowski, który przeszedł do pracy w zarządzie Polskich Pracowni Konserwacji Zabytków⁴⁵. Miejsce redaktora naczelnego, po Stanisławie Brzostowskim, zajął Franciszek Midura, który w 1976 r. został powołany na stanowisko wicedyrektora ZMiOZ⁴⁶.

Następnie od numeru 135 Krystynę Adruszkiewicz zastąpiła Jarosława Szczepańska⁴⁷. Odeszła ona z redakcji po wydaniu numeru 142, a jej miejsce od kolejnego numeru, 143, zajęła Zofia Szostak, obecna w zespole tylko przez rok. Od numeru 147 w stopce redakcyjnej pojawiła się ponownie Alicja Nawrot⁴⁸. Od numeru 154 Barbara Radłowska objęła stanowisko zastępcy redaktora naczelnego. Funkcję sekretarza redakcji przejęła Alicja Nawrot, a skład redakcji powiększył się o Barbarę Wikalińską. Tę ostatnią od numeru 159 zastąpiła Anna Szafraniec⁴⁹. W pracach nad numerem 165 nie brała już udziału Alicja Nawrot, a funkcję sekretarza redakcji przejęła Elżbieta Stachurska, ze składu redakcji odeszła też Anna Szafraniec⁵⁰.

Podsumowanie

Redakcję w okresie istnienia pisma (1955–1987) tworzyło 14 osób. Najdłużej pracowali: Stanisław Brzostowski (123 numery, 1955–1975), Mieczysław Ptaśnik (98 numerów, 1955–1972), Barbara Radłowska i Stanisław Orysiak (92 numery, 1968–1987) oraz Tadeusz Banasik (75 numerów, 1955–1965) i Franciszek Midura (44 numery, 1977–1987). To oni mieli największy wpływ na kształt „Biuletynu”. Wszyscy związani byli z MKiS, pracując w ZMiOZ. Ponadto napisali ok. 50% tekstów opublikowanych w piśmie. Redakcja BIZMiOZ dokonała swego podsumowania swojej pracy w jubileuszowym (150) numerze. Franciszek Midura napisał w nim m.in.: *Biuletyn spełnia niezastąpioną rolę najpełniejszego informatora o działalności muzeów w Polsce, dokumentując w ten sposób wiele działań, które zapewne uszłyby naszej uwadze i nie zostały zanotowane dla celów dokumentacyjnych, naukowych oraz... dla potomności*⁵¹.

Pochylając się nad bogatą treścią kilkuset artykułów i kilku tysięcy wzmianek informacyjnych opublikowanych w tym piśmie, mogę tylko potwierdzić słuszność tej oceny.

„Biuletyn” niewątpliwie miał swoje lepsze oraz gorsze okresy. Powstał w czasach stalinowskich, a jego twórcami byli ludzie, którzy z wielu powodów podjęli współpracę z władzami sterowanymi przez PZPR. Płacili zatem określoną cenę,

umieszczając w piśmie treści wyraźnie nacechowane ideowo i politycznie. Trzeba jednak zauważyć, że stanowią one jedynie „okrasę”, podczas gdy zasadnicza treść publikowanych w „Biuletynie” tekstów zawiera rzetelne informacje, wartościowe dla historii powojennego muzealnictwa polskiego. Najlepszy okres „Biuletynu” przypadł na lata 1962–1972, gdy redaktorem naczelnym był Mieczysław Ptaśnik. Po jego odejściu nastąpiła stagnacja, co uwidaczniało się nawet w dyscyplinie wydawniczej. Pojawiały się numery łączone (106/107, 108/109). Spadła też liczba artykułów. Jaskrawym tego przykładem jest numer 110, w którym ukazał się tylko jeden artykuł Barbary Radłowskiej. Ostatecznie to właśnie po odejściu Ptaśnika czasopismo z dwumiesięcznika stało się kwartalnikiem (ostatecznie od numeru 122).

W latach 80. nastąpił wyraźny regres. Ciekawa jest analiza zawartości „Biuletynu” z okresu sierpień 1980 – grudzień 1981, czyli czasu ważnych zmian w Polsce. W piśmie nie ma śladu po tych wydarzeniach. To jedna ze wskazówek, dlaczego ta inicjatywa wydawnicza właśnie w latach 80., w przededniu transformacji ustrojowej, zgasała. Z mieszanymi uczuciami przegląda się numer 143, obejmujący pamiętny grudzień 1981 r. Wprowadzenie stanu wojennego nie zostało zauważone w najmniejszym stopniu, za to czytelnik może się zapoznać z ciekawym skądinąd artykułem Mariana Kuleszy, zawierającym jego refleksje po pobycie w Portugalii⁵². Trudno skomentować to inaczej – redakcja najwyraźniej nie nadążyła za zmianami polityczno-społecznymi, które działy się w kraju oraz bardzo mocno przenikały do środowisk muzealnych. W kolejnym numerze, 147, można już tylko z niedowierzaniem zauważyć, że gdy na ulicach miast Polski dochodziło do ciężkich protestów i starć z siłami bezpieczeństwa, a w powszechnej opinii dyskutowano nad tym, czy „wejda nie wejda”, redakcja „Biuletynu” proponowała czytelnikom artykuł poświęcony dziecku w muzeach radzieckich⁵³. Ostatni numer czasopisma był symbolicznie skromny, zawierał bowiem tylko jeden artykuł. Redakcja nie zapowiadała w nim kresu „Biuletynu”. Wraz ze zmianami w strukturze MKiS urywają się jego dzieje.

Streszczenie: W latach 1955–1987 Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków (do 1959 r. Centralny Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków), komórka organizacyjna Ministerstwa Kultury i Sztuki, wydawał „Biuletyn Informacyjny” poświęcony dokumentowaniu działalności muzeów w Polsce. W latach 1955–1959 nosił on tytuł „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”, a w latach 1959–1987 – „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”. Wydawnictwo wychodziło jako dwumiesięcznik lub kwartalnik w niewielkim nakładzie (400–600 egz.) i dostarczało je do muzeów. Funkcję redaktora naczelnego pełnili Mieczysław Ptaśnik (do 1972 r.), Stanisław Brzostowski (do 1976 r.) oraz Franciszek Midura (do 1987 r.). Zasadnicza treść wydawnictwa obejmowała krótkie, rzeczowe informacje

relacjonujące określone osiągnięcia poszczególnych muzeów lub inicjatyw ministerialnych oraz dłuższe artykuły, których autorami byli w przewadze członkowie redakcji pisma oraz muzealnicy nadsyłający swoje materiały. Teksty informacyjne umieszczano w działach, których tytuły zmieniały się. Najważniejsze to: I. „Badania i odkrycia naukowe”, II. „Wydawnictwa”, III. „Wystawy”, IV. „Nowe nabytki”, V. „Akcje oświatowe”, VI. „Prace konserwatorskie”, VII. „Współpraca z zagranicą”, VIII. „Muzea zagraniczne”, IX. „Konferencje”, X. „Komunikaty”, XI. „Artykuły. „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”, choć mający znamiona pisma wychodzącego pod nadzorem ideowo-politycznym władz komunistycznych, stanowił zasadniczo rzetelne źródło do dziejów muzealnictwa polskiego w latach 1955–1987.

Słowa kluczowe: „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków”, czasopismo, Kazimierz Malinowski, Mieczysław Ptaśnik, Stanisław Brzostowski, muzea, muzealnictwo, redakcja, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków.

Przypisy

- ¹ P. Majewski, *Muzea*, „Rocznik Kultury Polskiej 2018” 2018, s. 104.
- ² Uchwała nr 527 Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1951 „W sprawie tymczasowej struktury Ministerstwa Kultury i Sztuki”, „Monitor Polski” 1951, nr 76, poz. 1048.
- ³ G. Radecki, *Kazimierz Malinowski – Muzeolog*, „Muzealnictwo” 2017, nr 58, s. 306-319; por. też: S. Lorentz, *O Kazimierzu Malinowskim wspomnienie*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1979, R. XVI, nr 3, s. 313-314.
- ⁴ „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI 1957, nr spec.
- ⁵ „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VIII 1955, nr 1.
- ⁶ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1970, nr 87.
- ⁷ *Ibidem*.
- ⁸ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VIII 1955, nr 1.
- ⁹ *Ibidem*.
- ¹⁰ „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1957, nr 9.
- ¹¹ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1968, nr 75.
- ¹² *Spis muzeów w Polsce wg stanu na dzień 1 V 1961*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-VIII 1961, nr 36, s. 4.
- ¹³ *Obsada personalna oddziałów (wojewódzkich i miejskich) konserwatorów zabytków. Stan na 1 I 1962*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1962, nr 39, s. 5.
- ¹⁴ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IV-VI 1977, nr 125.
- ¹⁵ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-IX 1977, nr 126.
- ¹⁶ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IV-VI 1985, nr 157.
- ¹⁷ Por. S. Brzostowski, *Muzealnictwo na Węgrzech*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1957, nr 14, s. 79; T. Banasik, *Pierwsze programy muzealne w telewizji*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1958, nr 16, s. 41.
- ¹⁸ Por. S. Brzostowski, H. Odyńcowa, *W sprawie inwentaryzacji zabytków w muzeach*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1957, nr 14, s. 72; A. Zawiszanka, *Badania ankietowe młodzieży szkolnej*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-VIII 1958, nr 18, s. 70.
- ¹⁹ Por. S. Fischer, *Jak powstały zbiory Muzeum Ziemi Bocheńskiej*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1958, nr 20, s. 108; W. Filipowiak, *Perspektywy rozwoju muzealnictwa na Pomorzu Zachodnim*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1959, nr 23, s. 74; P. Smolarek, *Pomoc stoczniovców przy rozbudowie siedziby Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IX-XII 1973, nr 108/109, s. 149.
- ²⁰ Por. A. Woroniecki, *Na marginesie publikacji „Mušes et personel enseignant” ICOM/UNESCO, Paryż 1958*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1959, nr 26, s. 87.
- ²¹ Por. D. Jaskanis, *Z badań nad problematyką jaćwieską*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IX-X 1959, nr 25, s. 86; J. Pilch, *Odtworzenie pierwotnego układu wnętrza w pałacu opatów w Lubiązu (pow. Wołów)*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1975, nr 114; U. Janicka-Krzywda, *Organizacja zbrojniczych kompanii na Spiszu Polskim w II poł. XIX w.*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IV-VI 1981, nr 141, s. 107.
- ²² T. Banasik, *Międzynarodowa Konferencja w Brukseli poświęcona muzeum filmu i telewizji*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1958, nr 18, s. 64.
- ²³ A. Szapkowski, *Uwagi o muzeach i muzealnictwie w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1960, nr 27, s. 83.
- ²⁴ Por. T. Banasik, *Praca oświatowa w muzeach radzieckich*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1960, nr 29, s. 70; S. Brzostowski, *Muzea w Leningradzie*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1962, nr 39, s. 89; T. Banasik, *Koła zainteresowań w muzeach radzieckich*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III-IV 1962, nr 40, s. 86 i wiele podobnych.
- ²⁵ T. Banasik, *Automatyzacja w muzeach – radioprzewodniki obsługujące samoczynnie publiczność*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IX-X 1958, nr 19, s. 78.
- ²⁶ K. Malinowski, *Muzealnictwo i ochrona zabytków w 1959 r.*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1960, nr 32, s. 55.
- ²⁷ *Idem*, *Muzealnictwo i ochrona zabytków w 1960 r.*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1961, nr 38, s. 51.
- ²⁸ M. Ptaśnik, *Muzealnictwo i ochrona zabytków w 1961 r.*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III-IV 1962, nr 40, s. 62.
- ²⁹ T. Banasik, *Muzea Uniwersytetami Kultury*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1962, nr 41, s. 64.
- ³⁰ S. Brzostowski, *Muzea Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1966, nr 63, s. 79.
- ³¹ S. Orysiak, *Muzea przyzakładowe*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VIII 1968, nr 77/78, s. 109.
- ³² *Idem*, *Regionalne Izby Pamiętek, ich rola i zadania*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IX-X 1968, nr 79, s. 100.
- ³³ *Idem*, *Muzea Regionalne i niektóre ich problemy*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” XI-XII 1971, nr 97, s. 97.
- ³⁴ S. Brzostowski, M. Konopka, S. Orysiak, B. Radłowska, S. Bujas, *Problemy muzealnictwa w Polsce Ludowej*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-VIII 1969, nr 84, s. 99.
- ³⁵ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III 1955, nr 5.
- ³⁶ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III-IV 1963, nr 46.
- ³⁷ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1964, nr 53.
- ³⁸ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” V-VI 1965, nr 59.
- ³⁹ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III-IV 1968, nr 76.
- ⁴⁰ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1969, nr 81.
- ⁴¹ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” I-II 1972, nr 98.
- ⁴² Zob. <https://relacjebiograficzne.pl/demo/audio/16-mieczyslaw-ptasnik>.

- ⁴³ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” III-IV 1972, nr 99.
- ⁴⁴ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-VIII 1972, nr 101.
- ⁴⁵ B. Rymaszewski, *op. cit.*
- ⁴⁶ M. Imiołek, *Franciszek Midura*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2016-2020, t. 16, <https://www.muzeaskansenowskie.eu/franciszek-midura/>.
- ⁴⁷ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” X-XII 1979, nr 135.
- ⁴⁸ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” X-XII 1982, nr 147.
- ⁴⁹ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” X-XII 1985, nr 159.
- ⁵⁰ „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” IV-VI 1987, nr 165.
- ⁵¹ F. Midura, *Wstęp*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” VII-IX 1983, nr 150.
- ⁵² M. Kulesza, *Kilka uwag o muzealnictwie na marginesie pobytu w Portugalii*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” X-XII 1981, nr 143, s. 103.
- ⁵³ K. Biniak, *Muzea i dzieci, radzieckie doświadczenia*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” X-XII 1982, nr 147, s. 99.

dr Michał Niezabitowski

Historyk, muzealnik, muzeolog, nauczyciel akademicki, menadżer kultury. Od 2004 r. dyrektor Muzeum Krakowa. Od 2010 r. członek Rady ds. Muzeów przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od 2012 r. prezes Stowarzyszenia Muzealników Polskich. W 2015 r. przewodniczący Komitetu Programowego I Kongresu Muzealników Polskich. Od 2018 r. członek zarządu ICOM-CAMOC. Od 2018 r. pracownik naukowy w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Zainteresowania badawcze: interpretacja pamięci i dziedzictwa, historia muzealnictwa Europy Środkowej.

Word count: 4 948; **Tables:** –; **Figures:** –; **References:** –

Received: 08.2023; **Reviewed:** 09.2023; **Accepted:** 09.2023; **Published:** 10.2023

DOI: 10.5604/01.3001.0053.9528

Copyright ©: Some rights reserved: National Institute for Museums. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. This material is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Niezabitowski M.; „BIULETYN INFORMACYJNY ZARZĄDU MUZEÓW I OCHRONY ZABYTKÓW”, 1955–1987. *Muz.*, 2023(64): 163-169

Table of contents 2023: <https://muzealnictworocznik.com/issue/14964>